

ศึกษาภูมินามของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ซูไรดา เจะนิ^{1*} ปองทิพย์ หนูหอม² ถาวร มณีนิล³ ไสภณ พฤชวานิช⁴ สวพร จันทรสกุล⁵
ขวัญตา ทวีสุข⁶ และอาลิษา เซ็งกะแซรี⁷

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาภูมินามของชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาและวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้าน โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลหลักหมู่บ้านละ 3 คน ผลการศึกษาพบว่าหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 90 หมู่บ้าน มีชื่อหมู่บ้านที่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 74 หมู่บ้านและมีหมู่บ้านที่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 16 หมู่บ้าน และภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาได้แก่ ภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ และภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ภูมินาม หมู่บ้าน อำเภอรามัน

¹ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

² ผศ., สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

³ ผศ., สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

⁴ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

⁵ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

⁶ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

⁷ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา95000

* Corresponding author: Tel. 08-2822-4516. E-mail address: suraida.j@yru.ac.th

บทนำ

ชื่อสถานที่ หรือ ภูมินามของสถานที่ต่าง ๆ ถูกกำหนดขึ้นจากคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งพิจารณาจากลักษณะที่โดดเด่น หรืออาจเป็นสิ่งที่ไม่แสดงถึงความแตกต่างที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิศาสตร์ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สภาพสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในท้องถิ่น วัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในท้องถิ่น การรับวัฒนธรรมจากสังคมเมืองหรืออาจมาจากการเล่าขานเป็นตำนานที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ นอกจากนี้ภาษาถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของภูมินาม เพราะภาษาเกิดการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย อาจมีการตัดคำ เพิ่มคำ การเพี้ยนเสียง หรือการเปลี่ยนแปลงของเสียงและการเขียนคำ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของภาษาจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภาษาการสื่อสารของคนในท้องถิ่นและการรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภูมินามของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา เนื่องจากการศึกษาชื่อภูมินามทางภาคใต้ยังมีน้อยมากโดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่าง รวมถึงอำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นอำเภอที่มีความเป็นมาอันยาวนาน เคยเป็นถิ่นที่ตั้งของเมืองเก่า ในอดีตอำเภอรามันเป็น 1 ใน 7 หัวเมืองมลายูที่ถูกแบ่งออกมาจากเมืองปัตตานี ชื่ออำเภอรามัน เป็นภาษามลายู หมายถึง เยอะ มากมาย เป็นการตั้งชื่อเมืองที่ต้องการสื่อให้เห็นถึงจำนวนประชากรในเมืองที่มากมาย ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองรามันจึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอรามันจนถึงทุกวันนี้

อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มี 16 ตำบล 90 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีชื่อเรียกที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยจึงศึกษาชื่อหมู่บ้านของอำเภอรามัน จังหวัดยะลา เนื่องจากมีประวัติความเป็นมาอันเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่นหมู่บ้าน “บ้านจาร์จาดง” บริเวณที่ตั้งชุมชนอยู่ติดกับแม่น้ำสายบุรี อยู่ใกล้กับพรุลานควายซึ่งเป็นพื้นที่รับน้ำสำคัญบริเวณตอนกลางของกลุ่มน้ำสายบุรี ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาสันกาลาศรีที่เป็นป่าต้นน้ำบริเวณอำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส จาร์จาดง หมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่เรียกในภาษามลายูถิ่นที่ “จือแร” หมายถึง ต้นตาลซึ่งมีจำนวนมากจนดูเป็นป่าที่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ส่วน “ดาดง” หมายถึง บัง ปิด ผู้คนในหมู่บ้านเรียกรวมกันว่า “จาร์จาดง” เพื่อบอกลักษณะของต้นตาลในหมู่บ้านที่มีใบขนาดใหญ่สามารถให้ร่มเงาและบังแดดได้

จากตัวอย่างการตั้งชื่อหมู่บ้านข้างต้น กล่าวได้ว่าชื่อหมู่บ้าน เป็นชื่อที่คนในท้องถิ่นตั้งขึ้นมา เพื่อถ่ายทอดการจดจำชื่อหมู่บ้านและมีประวัติความเป็นมาถึงการดำรงวิถีชีวิตและให้เห็นลักษณะการตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ในอดีตได้เป็นอย่างดี และใน อำเภอ รามัน จังหวัดยะลา เป็นอำเภอที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประกอบไปด้วยหมู่บ้านมากมาย โดยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภูมินามในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา โดยศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะการตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา และวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้าน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาภูมินามของชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาและวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้าน โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1. ขั้นสำรวจ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยสำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอรามันจังหวัดยะลา ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการวิจัยและการเขียนเค้าโครงการวิจัย รวมทั้งติดต่อบุคคลในท้องถิ่นเพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาและเพื่อขอความอนุเคราะห์เรื่องข้อมูล และการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งได้สำรวจพื้นที่ก่อนทำวิจัย
2. เมื่อได้สำรวจข้อมูลแล้วกำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัย คณะผู้วิจัย และนักศึกษาช่วยวิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามชื่อหมู่บ้าน 90 หมู่บ้าน ใน 16 ตำบลของอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ได้แก่ ตำบลกาญจนาภิเษก ตำบลกาลูปัง ตำบลกาลอ ตำบลกอตอโต๊ะรี๊ะ ตำบลโกตาบารู ตำบลเกะรอ ตำบลกะวะ ตำบลท่าธง ตำบลเนินงาม ตำบลบาลอ ตำบลบาโงย ตำบลป้อมมั่ง ตำบลยะตะะ ตำบลวังพญา ตำบลอาซ่อง และตำบลตะโละะหลอ โดยใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ ในการเก็บข้อมูล ดังนี้ รายการชื่อหมู่บ้าน 90 หมู่บ้าน แถบบันทึกเสียง และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลในแต่ละ พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน และเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูล มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของเนื้อหาและวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาได้แก่ การจำแนกประเภทการตั้งชื่อหมู่บ้าน และการศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้บอกข้อมูลอีกครั้งหนึ่งตามแต่กรณี
4. เสนอผลการวิจัยและสรุปผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมินามของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา” ผลที่ได้จากการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ประเภทการตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ประเภทชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จำนวน 74 ชื่อ ผลจากการศึกษาผู้วิจัยได้นำประวัติชื่อของแต่ละหมู่บ้านมาวิเคราะห์เพื่อหาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในประวัติชื่อของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งใช้ในการตั้งชื่อเรียกของหมู่บ้าน ได้ดังนี้

1.1 ชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีทั้งหมด 74 หมู่บ้าน

1.1.1. ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีทำเลที่ตั้งของสภาพแวดล้อมตามลักษณะภูมิประเทศมี 34 หมู่บ้าน ดังนี้

1.1.1.1 ชื่อตามทำเลที่ตั้งตามความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เช่น บ้านตาง บ้านเจาะลิ้มส

บ้านตาง “ตาง” เป็นภาษายาวี หมายถึง ดี เหมาะ หมู่บ้านแห่งนี้ในอดีตพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช เช่น ข้าว ผลไม้ต่าง ๆ โดยมีเรื่องเล่ากันว่า ใจกลางหมู่บ้านแห่งนี้จะมีบ่ออยู่แห่งหนึ่ง เป็นบ่อที่ชาวบ้านขุดขึ้นมาเพื่อในการอุปโภค บริโภค แต่ที่สร้างความแปลกใจให้กับชาวบ้านคือ น้ำในบ่อแห่งนี้ไม่เคยแห้งขุด แม่แต่ในหน้าแล้งจึงมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันว่า พื้นที่แห่งนี้ในอดีตเป็นที่ตั้งของวังแห่งหนึ่ง และมีหนองน้ำแห่งหนึ่งชื่อโต๊ะดาเร ครึ่งหนึ่งเคยมีสิ่งมีชีวิตจรรยไพลขึ้นมาในหนองน้ำแห่งนี้ ได้แก่ แคร่ ทองคำ วัวที่มีสีทอง และช้าง จากคำบอกเล่าจึงน่าจะเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แห่งนี้

บ้านเจาะลิ้มส มากจากคำว่า “บือเจาะลิ้มส” เป็นภาษามลายูถิ่น มีที่มาของการตั้งชื่อหมายถึงหนองน้ำสีทอง เพราะในอดีตพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะเป็นหนองน้ำกว้างใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด ในวันหนึ่งมีคนแก่คนหนึ่งมาจับปลาในหนองน้ำ และพบว่าปลาที่เขาจับได้นั้นมีลักษณะคล้ายปลาดุกแต่มีลำตัวสีทอง มีลวดลายบนลำตัวเหมือนตราขี้ เขาจึงเล่าให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน แล้วก็เรียกชื่อปลาชนิดนี้ว่า “ปลาดุกลิ้มส” ต่อมาพบว่าปลาดุกลิ้มสมีจำนวนเพิ่มขึ้นจนทำให้หนองน้ำเป็นสีทอง ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า “บือเจาะลิ้มส” หนองน้ำ หรือบึง ภาษามลายูถิ่นเรียกว่า บือเจาะ และเรียกชื่อกันมาจนกลายเป็นชื่อของหมู่บ้านแห่งนี้ ปัจจุบันชาวบ้านจึงยังคงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านบือเจาะลิ้มส” หรือ “บ้านเจาะลิ้มส” อยู่จนถึงทุกวันนี้

1.1.1.2 ชื่อตามทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สูง เช่น บ้านบาต๊ะตีง

บ้านบาต๊ะตีง “บาต๊ะตีง” เป็นภาษามลายูถิ่นหมายถึง ถนนสูง คำว่า “บาต๊ะ” แปลว่า ถนน และ “ตีง” แปลว่า แปลว่า สูง หรือในอีกชื่อเรียกหนึ่งว่า “ตือบิงตีง” คำว่า “บาต๊ะตีง” มีที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน พื้นที่ในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่นา จึงต้องมีการทำคันนา ขึ้นมาเพื่อเป็นทางเดิน แต่ที่แปลกคือคันนาของหมู่บ้านนี้มีลักษณะสูงกว่าปกติ เพราะเหตุเจ้าของที่นากลัวว่าจะมีคนเข้ามาแย่งพื้นที่นา หรือล้าเข้ามาในบริเวณที่นาของตน และเป็นการกั้นน้ำไม่ให้ผ่านเข้าไปในนา จึงสร้างคันนาให้สูง บางคันนาถูกสร้างจนสูงเลยศีรษะชาวบ้าน ทำให้เกิดความยากลำบากเวลาเดินทางข้ามไปมา เพราะทั้งสูงและชัน ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นชื่อเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านบาต๊ะตีง จนถึงปัจจุบัน

1.1.1.3 ชื่อตามทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น บ้านบูเกะลาโม๊ะ

บ้านบูเกะลาโม๊ะ “บูเกะลาโม๊ะ” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึงภูเขาหนองน้ำ บูเกะ หมายถึงภูเขา ลาโม๊ะหมายถึง บึง นำมาประสมกันได้เป็นคำว่า “บูเกะลาโม๊ะ” มีที่มาของการตั้งชื่อว่า เมื่อประมาณ 200 ปีก่อน มีแม่ทัพนายกองท่านหนึ่งเดินทางมาจากเมืองโลละชะ (เมืองเรียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเรียง อำเภอรือเสาะ ในปัจจุบัน) เนื่องจากขัดแย้งกับเจ้าเมืองเรียง จึงออกจากเมืองและเดินทางลงมาตามแม่น้ำสายบุรี โดยมีผู้ติดตาม บ่าวไพร่ บริวาร พร้อมฝูงสัตว์เลี้ยง และมาพักที่บ้าน ภูเขาเขา ในขณะนั้นได้เกิดน้ำท่วมใหญ่และพัดพาฝูงวัวควายมาติดที่บริเวณเนินเขาแห่งนี้ นายกองท่านติดตามฝูงวัวควายที่รอดตายจากน้ำท่วมมาจากเนินเขาและเห็นว่าเนินเขาแห่งนี้เป็นที่ที่เหมาะสมในการสร้างที่อยู่อาศัย และการเลี้ยงสัตว์ จึงได้บุกเบิกพื้นที่บริเวณนี้ โดยที่เนินเขาไว้เลี้ยงสัตว์ส่วนพื้นที่รอบเนินเขาเหมาะแก่การทำไร่ทำนา ประกอบกับมีลำธารไหลผ่าน จึงได้กั้นดินเป็นฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำลำธารให้ไหลเข้าในพื้นที่นา โดยได้รับความช่วยเหลือด้านกำลังพลในการถมดินเป็นฝายจากเจ้าเมืองโกตาบารูในขณะนั้น

1.1.2 ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมตามชื่อของพืชมี 28 หมู่บ้าน ดังนี้

1.1.2.1 ชื่อตามต้นไม้ใหญ่ในหมู่บ้าน เช่น บ้านพะปูเงาะ

บ้านพะปูเงาะ “พะปูเงาะ” เป็นภาษามลายูถิ่น ที่สันนิษฐานว่าหมู่บ้านแห่งนี้ได้มีการตั้งถิ่นฐานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 150 ปีหรือประมาณ พ.ศ.2492 กลุ่มผู้บุกเบิกตั้งหมู่บ้านมีด้วยกัน 4 ครอบครัว นำโดยนายมิง นายตาเซ นายตอละและนายเปาะเต ซึ่งบางส่วนย้ายมาจากหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง และบางส่วนย้ายมาจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เพื่อทำไร่เลื่อนลอย คำว่า “พะปูเงาะ”เป็นการเรียกชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีชื่อเรียกในภาษามลายูถิ่นว่า ต้น “ปูเงาะ” ลักษณะลำต้นสูงใหญ่กว่าต้นไม้อื่น ๆ ในหมู่บ้าน ใบของต้นไม้จะมีการเปลี่ยนรูปร่างใบ โดยใบที่เพิ่งแตกยอดมานั้นมีลักษณะเป็นใบเดี่ยวเรียวยาว แต่เมื่อใบเริ่มแข็งตัวแล้วขึ้นจะเปลี่ยนรูปเป็นสามแฉก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของลักษณะใบนั้น ภาษามลายูเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “ปูเงาะ” หมายถึงเปลี่ยนแปลงหรือร้อน ชาวบ้านจึง

เรียกเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “ปาหังปุเงาะ” และเรียกกันต่อ ๆ มาจนมีการตัดคำและเพี้ยนเสียงเป็น “พะปุเงาะ” จนถึงปัจจุบัน

1.1.2.2 ชื่อตามต้นไม้ที่พบเห็นทั่วไปในหมู่บ้าน เช่น บ้านพงย้อยเระ

บ้านพงย้อยเระ “พงย้อยเระ” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึงต้น “ปาย้อยเระ” หรือ “ต้นย้อยเระ” มีที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า สมัยก่อนสภาพถนนหนทางในหมู่บ้านยังเป็นดินลูกรัง โดยริมถนนจะมี ต้น “ย้อยเระ” ที่สร้างร่มเงาให้กับผู้ที่สัญจรไปมาทั้งสองฝั่งถนน เส้นทางสัญจรของชาวบ้านในสมัยก่อนเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีเกวียนเทียมวัวเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางและเมื่อเดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งนี้ ก็ต้องแวะพักผ่อนและให้อาหารวัว ได้ต้นย้อยเระแห่งนี้ จึงกลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ซึ่งเรียกกันในภาษาไทยว่า “ต้นชะ”

1.1.2.3 ชื่อตามต้นไม้ที่มีลักษณะแปลกไปกว่าเดิมต้นไม้อื่นในหมู่บ้าน เช่น บ้านป้อมัง

บ้านป้อมัง “ป้อมัง” หรือ “บูแม” เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีลำต้นขนาดใหญ่ ใบสีเขียว มีดอกเป็นแฉกๆ ออกตามฤดูกาล มีรสฝาด รับประทานได้ โดยมีที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ตามต้นไม้ที่มีลักษณะแปลกไปจากต้นไม้ต้นอื่น เพราะขึ้นและเติบโตขึ้นระหว่างบ้านของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ คือบ้านนายอเด็ง และบ้านนายเวาะละฆะ นายอเด็ง ดำรงตำแหน่ง เป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นผู้นำหมู่บ้านบูแม ชาวบ้านจึงตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านแห่งนี้ว่า หมู่บ้านบูแม เพื่อง่ายต่อการจดจำและสะดวกในการเรียกขาน

1.1.2.4 ชื่อตามต้นไม้ที่พบเห็นมากในหมู่บ้าน เช่น บ้านจำปูน

บ้านจำปูน “จำปูน” คือ ต้นไม้ให้ดอกชนิดหนึ่งที่เติบโตอยู่ตามริมคลองที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ทั้งสองฝั่งคลอง โดยมีประวัติความเป็นมาในสมัยอดีตว่า เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ของตำบลท่าธงที่เดิมมีชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า หมู่บ้าน “จาเราะกาโปร์” เป็นภาษามลายูถิ่น จาเราะ หมายถึง คลอง “กาโปร์” หมายถึง ปูน เป็นชื่อของต้นจำปูน และเพี้ยนมาเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านจำปูน เมื่อปี พ.ศ. 2517

1.1.3 ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมตามชื่อของบุคคลมี 10 หมู่บ้าน ดังนี้

1.1.3.1 ชื่อตามบุคคลที่บุกเบิกหมู่บ้าน เช่น บ้านสะโต

บ้านสะโต “สะโต” เป็นชื่อของบุคคลที่บุกเบิกหมู่บ้าน เมื่อสมัยก่อนมีเจ้าเมืองโกตาบารู ชื่อว่า “ตูแควบือแน” โดยมีต้นกำเนิดมาจากรัฐเคดาห์ประเทศมาเลเซีย ได้เดินทางไปในป่าแห่งหนึ่งเพื่อไปหาสัตว์ป่า บังเอิญได้เจอกับเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งถูกมัดไว้กับต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง เลยเข้าไปช่วยและพากลับมาเลี้ยงดูจนโต และได้ตั้งชื่อเด็กคนนั้นว่า “แมะสะโต” เมื่อเติบโต ได้มอบหมายให้แมะสะโต มาปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะผู้นำ ณ หมู่บ้านสะโต ตำบลท่าธงในปัจจุบัน เดิมชื่อหมู่บ้านแห่งนี้มีชื่อว่าอาซงมาจาก สถานที่แห่งหนึ่งในสมัยก่อนเป็นที่ใช้สำหรับเป็นที่พักของช่าง นั้นเอง และบ้านสะโตในปัจจุบันก็มาจาก ชื่อของ “แมะสะโต”

1.1.3.2 ชื่อตามบุคคลหรือสัตว์ที่ก่อเหตุสำคัญในหมู่บ้าน เช่น บ้านบาลอ

บ้านบาลอ “บาลอ” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง สิ่งไม่ดี โศคร้าย โดยมีที่มาของชื่อหมู่บ้านว่า ในสมัยก่อนมีช่างป่าได้ผ่านมายังหมู่บ้านแห่งนี้ โดยมีชาวบ้านที่ติดตามช่างจากการแกะรอยการเดินทางของช่าง จนหลงทางในที่สุดก็พลัดหลงเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้จนหาทางออกไม่ได้ จึงพูดคร่ำครวญออกมาว่า “บาลอ บาลอ ละสือสะเดาะหั่ว ” แปลว่า “โศคร้าย ๆ แล้ว หลงทางแล้ว” เพราะคำพูดนี้จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านบาลอ” จนถึงปัจจุบัน

1.1.4 ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมตามชื่อของสัตว์ที่พบเห็นมากในหมู่บ้าน คือ บ้านลูโป๊ะลาปี และบ้านเกะรอ

บ้านลูโป๊ะลาปี “ลูโป๊ะลาปี” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง บึงตะพาบ ลูโป๊ะ แปลว่า บึง หนองน้ำ ลาปี แปลว่า ตะพาบน้ำ สาเหตุที่ได้ตั้งชื่อนี้ เนื่องจากใจกลางหมู่บ้านแห่งนี้มีลุ่มแม่น้ำที่มีตัวตะพาบอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากรวมถึงสัตว์น้ำต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินและแหล่งอาหารที่ดีที่สุดของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเรียกว่าหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านลูโป๊ะลาปี” มาถึงปัจจุบัน

บ้านเกะรอ “เกะรอ” เพี้ยนเสียงจากคำว่า “กือรอ” ในภาษามลายูถิ่น หมายถึง ลิง ความเป็นมาของบ้านเกะรอในสมัยก่อนนั้น ขณะที่เมืองโกตาบารูมีความเจริญรุ่งเรือง เจ้าเมืองโกตาบารูเสด็จประพาสปล้ำสัตว์โดยได้ล่องเรือตามแม่น้ำสายบุรี เมื่อมาถึงสถานที่แห่งหนึ่งได้ทรงหยุดพักและสนทนากับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ทรงทราบว่าพื้นที่แห่งนี้มีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งลิงในภาษามลายูเรียกว่า “กือรอ” พระองค์จึงได้ทรงเรียกสถานที่นี้ว่า “บ้านกือรอ” ตามชื่อเรียกฝูงลิง ต่อมาเพี้ยนเป็น “บ้านเกะรอ”

1.2 ชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามสภาพสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามสภาพสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จำนวน 17 หมู่บ้าน ผลจากการศึกษาผู้วิจัยได้นำประวัติหมู่บ้านมาวิเคราะห์เพื่อหาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในประวัติชื่อของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ดังนี้

1.2.1 ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีชื่อตามสภาพแวดล้อมด้านอาชีพและดำรงชีวิตมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน เช่น บ้านตานะปะบูเียะ

บ้านตานะปะบูเียะ “ตานะปะบูเียะ” หมายถึง หม้อดิน ซึ่งคำว่า ตานะ ในภาษามลายูถิ่นหมายถึงดิน และคำว่าบูเียะ หมายถึง หม้อ ในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้มีดินที่มีลักษณะเหนียวและชาวบ้านมักจะใช้ดินมาปั้นเป็นหม้อ หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน และเป็นรำลือว่า

ดินเหนียวที่นี้เหมาะแก่การปั้นหม้อมาก หม้อดินของหมู่บ้านนี้จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างดีในพื้นที่ว่าเป็นหม้อดินที่มีความทนทาน จึงนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “ตาดานะปุโย๊ะ” และเรียกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

1.2.2 ประวัติชื่อหมู่บ้านที่มีชื่อตามสภาพแวดล้อมด้านความเชื่อ มี 6 หมู่บ้าน

1.2.2.1 ชื่อตามความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น บ้านตะโลหะลอล

บ้านตะโลหะลอล เป็นชุมชนใหญ่ที่เก่าแก่มาก ซึ่งมีที่มาของชื่อหมู่บ้านจากคำว่า “ตะโลหะ” หมายถึงพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบ “หะลอล” หรือ “ฮาลอล” หมายถึงเสื่อสุมิง ชุมชนตะโลหะลอลเป็นชุมชนที่ในเลี้ยงเสื่อสุมิงในสมัยโบราณและเป็นแหล่งของเสื่อซึ่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในสมัยนี้จึงขนานนามหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านตะโลหะลอล โดยคนกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านคือ โต๊ะเกลุบง โต๊ะเงาะเดร์และโต๊ะกุปลีตอ สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านตะโลหะลอลมีสภาพเป็นภูเขาสูงป่ารกทึบหนาแน่นสลั้กับที่ราบลุ่มริมคลอง และมีบึงน้ำเป็นส่วนใหญ่

1.2.1.2 ชื่อตามความเชื่อในสิ่งที่เล่าต่อกันมานาน เช่น บ้านเจาะกาแต

บ้านเจาะกาแต “เจาะกาแต” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง แม่น้ำ ลำธาร โดยมีประวัติความเป็นมาว่าพื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่มีแม่น้ำสายบุรีไหลผ่าน ได้มีประชากรเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก เดิมชื่อหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้านว่า “บ้านจาเราะดาตัง” เป็นภาษามลายูท้องถิ่น จาเราะ หมายถึง ลำธาร ดาตัง หมายถึง การพบกัน ลำธารแห่งนี้อยู่กึ่งกลางระหว่างสองหมู่บ้าน ชาวบ้านของทั้งสองหมู่บ้านจึงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน และกลายเป็นที่มาของการเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “จาเราะดาตัง” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นหมู่บ้านเจาะกาแตจนถึงปัจจุบัน

2. ภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้าน

จากการศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้าน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีทั้งหมด 90 หมู่บ้าน สรุปได้ดังนี้

2.1 ภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐาน มีจำนวน 62 หมู่บ้าน ดังนี้

2.1.1 ชื่อบ้านที่มีภาพสะท้อนลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ เช่น บ้านปากาชาแม บ้านจะกะวะ

บ้านปากาชาแม เดิมเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้หว่านต้นกล้า จนเมื่อชาวบ้านย้ายเข้ามาจับจองสร้างที่อยู่อาศัย และตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่แห่งนี้ จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านปือกะห์สือมา” หมายถึง รอยกล้าต้นข้าว แต่เนื่องด้วยการแบ่งเขตการปกครองของทางการ จึงมีการเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านปากาชาแม” แต่ความหมายก็ยังคงเหมือนเดิม คือ คำว่าปือกะห์ หรือ ปากา หมายถึง ที่ส่วนคำว่า สือมา หรือชาแม นั้นหมายถึง ต้นกล้าข้าว

บ้านจะกะวะ คำว่า “จะกะวะ” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง ข้า สืบเนื่องมาจากพื้นที่แห่งนี้ในสมัยก่อนมีการปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้นข้าวเป็นพืชที่ใช้ในการประกอบอาหารและยังนำมาใช้เป็นสมุนไพรเพื่อการรักษาโรคจึงเรียกชุมชนที่ปลูกต้นข้าวว่า “จะกะวะ”

2.1.2 ชื่อบ้านที่มีภาพสะท้อนลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่า เช่น บ้านปือเล็ง บ้านปือแนกุกิ

บ้านปือเล็ง มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่ารกทึบโอบล้อมด้วยภูเขา มีลำธารไหลผ่าน มีต้นไม้หลายชนิดโดยเฉพาะต้น “คูเล็ง” ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่าบ้านคูเล็ง ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “บ้านปือเล็ง” จนถึงปัจจุบัน

บ้านปือแนกุกิ หมายถึง “ปือแน” หมายถึง ที่นาหรือทุ่ง กุกิ หมายถึง ขมิ้น ในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้เต็มไปด้วยต้นขมิ้นที่เติบโตขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นทุ่งกว้าง ต่อมาเมื่อชาวบ้านรู้สรรพคุณของขมิ้น ชาวบ้านจึงหันมาปลูกขมิ้นขาย และกลายเป็นพืชสมุนไพรขึ้นชื่อของหมู่บ้าน ต่อมาชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านปืออานากุกิ จนถึงปัจจุบัน พื้นที่ของหมู่บ้านส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังได้ง่าย เนื่องจากอยู่ติดกับหนองน้ำลำคลองหลายสายและเป็นหลุมแอ่งกระทะ ในปัจจุบันพื้นที่ป่าได้ถูกหักร้างถางพง กลายเป็นสภาพสวนยาง และสวนผลไม้

2.2 ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ มีจำนวน 13 หมู่บ้าน ดังนี้

2.2.1 ภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงการทำนา เช่น บ้านปือแนตือบู

บ้านปือแนตือบู เป็นหมู่บ้านที่มีมานานแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านมีอาชีพเป็นเกษตรกร และนิยมปลูกอ้อยขายเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นพื้นที่ราบ การปลูกอ้อยในสมัยนั้นมีราคาดีมาก ชาวบ้านจะตม่น้ำอ้อยเพื่อทำเป็นน้ำตาลรูปแบบต่าง ๆ ขาย การปลูกอ้อยจะปลูกกันเป็นสิบไร่ต่อคนและปลูกกันไนนาน จึงมีชื่อเรียกว่าปือแนตือบู เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึงไร่อ้อย การบีบน้ำอ้อยแต่ละครั้งจะใช้แรงควายในการลากและบีบ ใช้เวลาในการทำน้ำตาลแต่ละชนิดกินเวลาทั้งเป็นอาทิตย์ แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านหันมาปลูกข้าว เพราะช่วงหลังชาวบ้านได้แปรสภาพป่าเสม็ดที่มีในหมู่บ้านบางส่วนให้เป็นที่นา และเห็นว่าสภาพทำเลเหมาะสมแก่การทำนา ปลูกข้าว จึงเปลี่ยนจากการปลูกอ้อย ทำไร่อ้อยมาเป็นการทำนาข้าว จนกลายเป็นอาชีพหลักและการปลูกอ้อยนั้นก็เริ่มลดน้อยลงไป

2.2.2 ภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงการค้าขาย เช่น บ้านตลาดล่าง

บ้านตลาดล่าง หรือ “ก๊อตาบอเวาะ” เป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 6 หมู่บ้านของตำบลกาบอเวาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ที่เรียกกันติดปากในสมัยก่อน ตลาดล่างเป็นตลาดนัดที่เจริญรุ่งเรืองมากมีทั้งพ่อค้าคนจีนที่เดินทางมาค้าขายทางเรือ ตามแม่น้ำสายบุรี แต่สภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยเพราะเป็นพื้นที่ต่ำมีน้ำท่วมทุกปี ทำให้ต้องย้ายตลาดไปอยู่หมู่ที่ 1 คือบ้านตลาดบน ซึ่งเป็นพื้นที่สูงน้ำไม่ท่วมจนถึงปัจจุบัน ประชากรอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม มี 5 กลุ่ม 1.กลุ่มกาเนาะ 2.กลุ่มตลาด 3.กลุ่มกูโบ 4.กลุ่มปายีนิ 5.กลุ่มริมคลอง และเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟรามัน ในสมัยนั้นมีบ้านเรือนไม้ก่หลังเพราะพื้นที่นั้นเดิมเป็นป่ารกทึบ แหล่งชุมชนของหมู่บ้านนี้ก็คือตลาด ในหมู่บ้าน การประกอบอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในอดีตคือ อาชีพเกษตรกรรม ไร่จ้างและค้าขาย

2.3 ภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 15 หมู่บ้าน ดังนี้

2.3.1 ภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงความเชื่อในศาสนา เช่น บ้านโต๊ะปาแก๊ะ

บ้านโต๊ะปาแก๊ะ “โต๊ะปาแก๊ะ” คือ ชื่อของบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชาวบ้าน เป็นสมญานามที่ชาวบ้านเรียกบุคคลที่มีความสามารถทางศาสนา เป็นนักปราชญ์มีวิชาความรู้ วิชาของบุคคลนี้ไม่สามารถระบุได้แน่ชัด บ้างเล่ากันว่ามาจากประเทศมาเลเซีย บ้างก็เล่าว่ามาจากอินโดนีเซีย โต๊ะปาแก๊ะหรือโต๊ะครูทางศาสนาที่รู้วิชาไฟเกาะห์ สามารถเขียนอธิบายวิชาโดยใช้เวลาไม่กี่นาที มือของท่านเสมือนมีไฟส่องสว่างหากท่านต้องการเขียนหนังสือสั้น ไม่จำเป็นต้องใช้ไฟช่วย เสมือนท่านมีมือที่มีแสงด้วยตัวเอง ไม่มีใครสามารถโกหกท่านได้ ถ้าใครโกหกแล้วพูดอย่างไรก็จะได้อยุ่อย่างนั้น เล่ากันว่ามีพ่อค้าคนหนึ่งหอบน้ำผึ้งผ่านหน้าท่าน แล้วเมื่อท่านถามว่าหอบอะไร พ่อค้าตอบว่าหอบน้ำผึ้งดู ปรากฏว่าน้ำผึ้งที่พ่อค้าหอบมากลายเป็นขี้ผึ้ง ชื่อเสียงของท่านจึงเป็นที่โจษจันไปทั่ว แม้จะเสียชีวิตไปแล้ว จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน

2.3.2 ภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ปาแตรรายอ

บ้านปาแตรรายอ ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า ประมาณ พ.ศ. 2400 มีชาวบ้านคือ นายมะเย็ง สะอง และภรรยา ได้พบว่าพื้นที่บ้านปาแตรรายอมีลึกลับที่มีหาค่าตายเหมือนชายหาด หรือปาตา ในภาษามลายูถิ่น ซึ่งชายหาดนี้มีนางไม้มาเล่นน้ำเสมอ จึงทำให้ทั้งสองสามีภรรยาเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า ปาตรรายอ และเพี้ยนมาเป็น “ปาแตรรายอ” จนถึงทุกวันนี้

2.3.3 ภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงการเมืองการปกครอง เช่น บ้านมะตือลอง

บ้านมะตือลอง “มะตือลอง” เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง ศูนย์รวม เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีที่ตั้งของหน่วยงานราชการหลายแห่งเช่น อำเภอ สถานีรถไฟ เป็นต้น ประกอบกับที่ตั้งของวังกษัตริย์ ซึ่งสมัยต่อมาเปลี่ยนมาเป็นบาหลีซาอูแบกกาเซ็ง ปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ทำการละหมาดของชาวมุสลิมในละแวกใกล้เคียง บ้านมะตือลองเป็นสถานที่เก็บและเลี้ยงช้างของกษัตริย์ในสมัยก่อน โดยจะผูกช้างติดไว้กับต้นไม้ใหญ่ 3 ต้น คือ ต้นมือชู

จากผลงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมินามของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา” ช่างต้น สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาภูมินามของหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา สามารถบอกเล่าถึงข้อมูลในอดีตและเหตุผลในการตั้งชื่อหมู่บ้านของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี รวมถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้าน ซึ่งมีความน่าสนใจ ชาวบ้านมักนิยมตั้งชื่อหมู่บ้านจากสิ่งที่เป็นจุดเด่นของหมู่บ้านตนเองหรือสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์วิถีชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อต้นไม้ในหมู่บ้านที่มีจำนวนมาก หรือมีลักษณะพิเศษ กล่าวได้ว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา โดยส่วนใหญ่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอรามันมีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์คือมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ลำธาร คลอง หนอง บึง ข้าวปลาอาหาร แร่ต่าง ๆ และการที่อำเภอรามันเป็นที่ตั้งของเมืองเก่า “เมืองรามัน” ในอดีต จึงทำให้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น บ้านตะโละหะลือ เป็นหมู่บ้านที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์เรื่องเสื่อสมิง ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการเลี้ยงเสื่อสมิงเพื่อปกป้องและป้องกันอันตรายจากสิ่งต่าง ๆ

การตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามันจังหวัดยะลา มีการตั้งชื่อที่หลากหลาย เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชื่อหมู่บ้านจึงไม่ได้มีเพียงภาษามลายูถิ่นเท่านั้น บางหมู่บ้านมีชื่อเป็นภาษาไทยเช่น บ้านหัวควน บ้านไม้แก่น เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่ในอำเภอรามันมีการตั้งชื่อภาษามลายูถิ่นมากกว่าเนื่องจากเป็นแหล่งที่มีคนมลายูอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อบ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีตั้งแต่คำพยางค์เดียวไปจนถึงสี่พยางค์ เกิดจากการประสมคำที่บ่งบอกสภาพภูมิศาสตร์ และคำที่เป็นคำขยายที่บ่งบอกลักษณะเด่น เช่น กอตอต่อรีระ วังพญา โกตาบารู เป็นต้น ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง อำเภอรามันมีการแบ่งเขตการปกครองมากที่สุด มีถึง 16 ตำบล 90 หมู่บ้าน มากกว่าอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดยะลา ชื่อหมู่บ้านใดที่มีคำว่าท่าปรากฏในชื่อแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านนิยมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ เพราะสะดวกในการสัญจรทางน้ำและสามารถใช้น้ำในการบริโภคและอุปโภคได้ รวมถึงการทำมาหากิน

เกี่ยวกับการประมงตามแม่น้ำลำคลอง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน คือแม่น้ำสายบุรี ซึ่งมีการขนส่งสินค้าทางน้ำ มีการค้าขาย อำเภอรามันในอดีตจึงมีความเจริญรุ่งเรือง และเมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ ก็ทำให้อำเภอรามันเป็นชุมทางสัญจร ทั้งทางบกและทางเรือ ทำให้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้น จึงกลายเป็นอำเภอใหญ่ของจังหวัดยะลาเมื่ออดีต

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการศึกษาภูมินามของชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาพบว่าหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 90 หมู่บ้าน มีชื่อหมู่บ้านที่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 74 หมู่บ้านและมีหมู่บ้านที่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 16 หมู่บ้าน และภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในการตั้งชื่อหมู่บ้านในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาได้แก่ ภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐาน ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ และภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรม

คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณบำรุงการศึกษา ปีงบประมาณ 2559 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ผู้วิจัยขอขอบคุณนายอำเภอรามัน จังหวัดยะลาที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลภูมินามของหมู่บ้าน ตลอดจนผู้บอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อการตั้งชื่อหมู่บ้านด้วยความเต็มใจ ขอขอบคุณนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่คอยประสานผู้บอกข้อมูลและดำเนินการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร มณีนิลผู้ให้แนวทางและเป็นที่ปรึกษาหลักในการดำเนินงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2536). การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูน กัลยาเพชร. (2520). การตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ.
- วิชัย เทียนน้อย. (2520). ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2538). ชื่อบ้านนามเมือง. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สวัสดี ชูสังข์. (2542). ศึกษาชื่อหมู่บ้านในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.